

SAY TƏRKİBLİ SÖZ BİRLƏŞMƏLƏRİNİN TARİXİ İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Dil sisteminin bütün vasitələri tarixi inkişaf prosesini keçmişdir. Dil vahidləri, qrammatik vasitələr az və ya çox dərəcədə ilkin formasını dəyişmişdir. H.Mirzəzadə yazır: “Azərbaycan dilinə aid tarixi materialların verdiyi faktlara əsaslanaraq deyə bilərik ki, sayın mənə və vəzifəsinə aid bütün xüsusiyyətlər, əsasən, sabit qalmışdır.

Qədim yazılı abidələrdə sayların rəqəmlə deyil, hərfklə yazılması onların dəqiq oxunması, müəyyənləşdirilməsi işini asanlaşdırır. Bir sıra fərqlər, dövrün dil xüsusiyyətləri ilə əlaqədar cəhətlər və s. nəzərə alınmaqla, kitabələrdə işlənən miqdar sayları və sıra sayları, demək olar ki, müasir dilimizdəki saylarla tamənən səsleşir.

Türk dillərinə aid yazılı abidələrin dili müxtəlif aspektlərdən tədqiqata cəlb olunmuşdur. Dil vahidlərinin tarixi inkişaf prosesini izləmək üçün yazılı abidələr mühüm vasitələrdən biridir. Son dövrlərdə linqvistikada leksik- qrammatik səviyyə vahidlərinin həm məzmun planından, həm də ifadə planından öyrənilməsinə diqqət artırılmışdır. Belə vahidlər arasında tərkibində say olan birləşmələr xüsusi leksik-semantik qrup təşkil edir. Məlumdur ki, dil vahidləri, qrammatik vasitələr əsrlər boyu az və ya çox dərəcədə dəyişmələrə uğramışdır. Bu xüsusiyyət türk dillərində say tərkibli birləşmələrdə də özünü göstərir. Qeyd olunan məsələyə həm sayların qədim semantik xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq, həm də say tərkibli birləşmələrdəki dəyişmələri öyrənmək istiqamətindən yanaşmaq mümkündür. Hər iki istiqamətdə tədqiqat Azərbaycan və ümumiyyətlə türk dillərinin tarixi ilə bağlı aktualıq kəsb edir. Eyni zamanda, say tərkibli söz birləşmələrinin abidələrdə işlənən variantlarını qismən də olsa, xronoloji ardıcılıqla izləmək, belə birləşmələrin müasir türk dillərində hansı formada qalmasını araşdırmaq da mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Söz birləşməsi müstəqil dil vahidi olub sözlə cümlə arasında aralıq mövqe tutur. Bəzi tədqiqatçılar bu cəhəti əsas götürərək söz birləşməsinə müstəqil dil vahidi kimi ayırırlar. Ən azı iki müstəqil sözdən ibarət olan “Söz birləşməsinə sintaksisin xüsusi obyekt kimi, nitqin ən vacib vahidi cümlə haqqında təlimi dərinləşdirir (1,15).

Müxtəlif sistemli dillər üçün söz birləşməsinin universal cəhətləri üçdür: 1) sintaktik münasibətlərin xarakteri -atributiv, obyekt və adyektiv münasibət; 2) sintaktik əlaqə forması - yanaşma, uzlaşma, idarə; 3) asılı sözün tabeədicə sözə görə mövqeyi-prepozisiya.Postpozisiya. Bu prinsiplərin birləşməsi əlamətlərin dayanıqlı toplusunu təşkil edir və söz birləşməsinin tipini müəyyənləşdirməyə imkan verir (2, 141).

Söz birləşmələrindəki sintaktik münasibətin özünü atributiv, obyekt və adyektiv münasibət kimi göstərməsi hər üç forma üçün struktur tiplərin təyin edilməsinə imkan verir.

Atributiv münasibət aşağıdakı struktur tipləri əhatə edir: 1) sifət+isim; Azərbaycan dilində isim+sifət struktur tipi (adamın pisi, kitabın maraqlısı) də qeydə alınır; 2) əvəzlilik+isim (my book); 3) fəli sifət+isim (qaçan it; broken glass); 4) sıra sayı+isim; (birinci gün, the first day, the second lesson); 5) isim+isim: (daş hasar, kərpic divar, qonşunun bağı; father’s house, brother’s book və s.) 6) fəli isim+zərf: (oxuma yeri; ingilis dilində bu struktur tip üçün modal «isim+by(sözünü)+isim» formasındadır. Məsələn, a travel by car.

Obyekt münasibətini ifadə edən 5 adyektiv münasibətdə isə 2 struktur tipi ayırmaq olur.

Söz birləşmələri arasındakı sintaktik əlaqə ingilis və Azərbaycan dillərində yanaşma, idarə və uzlaşma əlaqələrindən biri ilə reallaşır. Hər əlaqə tipinin bu dillər üçün fərqli ifadə vasitələri vardır (3).

Müasir ingilis dilində cinsə, kəmiyyətə və hala görə uzlaşma tipoloji əlamət deyildir. Çünki ingilis dilində cins və hal kateqoriyaları yoxdur. Kəmiyyətə görə uzlaşma isə məhdud səciyyə daşıyır və tipoloji əlamətə çevrilə bilmir. Azərbaycan dilində geniş yayılmış əlaqə idarədir. İngilis dilində yanaşma əlaqəsi daha geniş istifadə olunur.

Müxtəlif dil sistemlərində söz birləşmələri bir-birindən fərqli şəkildə formalaşır. Ayrı-ayrı dillərdə söz birləşmələrini əmələ gətirən vasitələr də başqa-başqadır. Söz birləşmələrinin əmələ gəlmə qaydaları, modelləri dilin qrammatik quruluşuna tabe olduğuna görə hər bir dildə spesifik xüsusiyyətləri ilə meydana çıxır. Lakin buna baxmayaraq, söz birləşmələri mənə əlaqələri nöqtəyi-nəzərindən ümumi xarakter daşıyır (4, 78).

Azərbaycan dilində söz birləşmələrinin yaranmasında idarə əlaqəsinin daha çox işlənməsi faktından çıxış etsək, saylarla idarə məsələsinə nəzərdən keçirmək lazım gəlir. Saylar ismin bütün deyil, müəyyən hallarını idarə etmək imkanına malikdir. Saylarla idarə olunan hallar yiyəlik, yerlik və çıxışlıq hallarıdır. Azərbaycan dilində sayların yönük halı idarə etməsinə də rast gəldiyini və bunun geniş yayılmadığını Y.Seyidov qeyd etmişdir. O, birə-beş, mənə çoxdur, sənə az? kimi birləşmələrdə beş, çox, az saylarının ismin yönük halını idarə etdiyini göstərir (4, 105).

Yiyəlik, yerlik və çıxışlıq hallarının sayla idarə olunması Azərbaycan dilində geniş yayılmışdır. Saylar yiyəlik halını idarə edərkən substantivləşir, yiyəlik və çıxışlıq hallarının saylarla idarə olunması zamanı substantivləşmə təsadüfi səciyyə daşıyır. Belə birləşmələrdə saylar öz xüsusiyyətlərini saxlayır.

Müasir Azərbaycan dilində kəsir saylarının riyaziyyatda məxrəc adlanan hissəsi adi kəsirlərdə surətlə müqayisədə daha böyük miqdarı bildirir. Düzgün olmayan kəsirlərdə məxrəc surətdən kiçik olur. Düzgün və ya düzgün olmayan kəsirin ifadə edilməsindən asılı olmayaraq məxrəci bildirən say ismin yerlik hal şəkilçisini qəbul edir və surəti ifadə edən sayla idarə olunur. Y.Seyidov göstərir ki, “qrammatik nöqtəyi-nəzərdən və ümumxalq danışıq dilinin qaydalarına əsasən belə birləşmələrin tabe

⁶ Baş müəllim. Bakı Dövlət Universiteti

olan tərəfi ismin çıxışlıq halında olur. Bu zaman say başqa bir sözü ismin yerlik halında deyil, çıxışlıq halında idarə edir” (4, 105).

Azərbaycan dilində yanaşma əlaqəsi ilə yaranan söz birləşmələrində saylar birləşmənin birinci komponenti kimi işlənir. Say bildirən və ya sayköklü sözün ikinci komponenti kimi işlənməsi (düzgün üçbucaq, şax beşlik, qızıl onluq və s.) halında bu komponent say olduqda substantivləşmə və ya sözün bir nitq hissəsindən digərinə keçidi müşahidə edilir. Məsələn, yağlı beş, son onluq, ilk iki və s.

Deyilənlər göstərir ki, söz birləşmələri müxtəlif meyarlar üzrə təsnif oluna bilər. Təsnif sintaktik əlaqə əsasında aparıldıqda tərkibində say olan söz birləşmələrinin müxtəlif xüsusiyyətləri üzə çıxır.

Söz birləşmələrinin tərəflərin nitq hissələrinə aidiyyətinə görə qruplaşdırıldıqda da fərqli cəhətlər aşkara olunur. Sayın Azərbaycan dilindəki hər üç növ təyini söz birləşməsində işlənməsi fərqlidir. M. Hüseyinzadə yazır: “Miqdar sayları birinci növ təyini söz birləşməsinin, yəni hər iki tərəfi sözdəyişdirici şəkilsiz olmayan birləşmənin yalnız birinci tərəfi kimi işlənilib, özündən sonra gələn əşyanın müəyyən bir miqdarını göstərir. ... Miqdar sayları ikinci növ təyini söz birləşməsinin heç bir tərəfində iştirak etmir. Miqdar sayları üçüncü növ təyini söz birləşməsinin ikinci tərəfi olarkən isimdən sonra işlənir və mənsubiyyət şəkilsiz qəbul edərək hallanır” (5, 106, 107).

Söz birləşmələrini komponentlərin sayına görə də təsnif etmək mümkündür. Bu halda üzə çıxan maraqlı cəhətlərdən biri sayların (miqdar, sıra, kəsir, eləcə də qeyri-müəyyən) adlarının çoxsözlü birləşmələrdən təşkil olunmasında özünü göstərir. Məsələn, yüz on adam, iki yüz manat, min doqquz yüz qırx birinci il və s. Bu cür nominantlar söz birləşməsinin bir komponenti olaraq qəbul oluna bilər. Digər tərəfdən, birləşmədəki sözlər sayının çoxluğu məsələnin başqa aspektdən təhlili prosesində nəzərə alınmalıdır.

Tərkibində say olan söz birləşmələrini onların dildə işlənmə və semantik formalaşma, yaxud semantik sabitləşmə meyarı üzrə də təsnif etmək mümkündür. Tərəflərin leksik-semantik xüsusiyyətlərinə görə söz birləşmələrinin iki növü vardır: 1) sərbəst birləşmələr; 2) sabit birləşmələr.

“Sərbəst birləşmələrin komponentləri müstəqil mənalı (tammənalı) sözlərdən ibarət olur və həmin sözlər birləşmə daxilində ilkin leksik mənasını - məna müstəqilliyini mühafizə edib saxlayır. Sabit birləşmənin tərəfləri həm mənacə, həm də qrammatik cəhətdən bir-biri ilə bağlı olur. Tərəflərin nominativ mənası və tərəflər arasında sintaktik əlaqələr aydın müşahidə olunur” (6, 62-63).

Struktur qapalılığa, tərkib dəyişməzliyinə və semantik bütövlüyə malik olan frazeoloji vahidlər əmələ gəlmə dövründəki quruluşunu, bəzən də mənasını tam qoruyub saxlaya bilmir. Dildə gedən proseslər frazeologizmlərdən də yan keçmir. Baş verən leksik-qrammatik, struktur-semantik dəyişmələr dil vahidi kimi frazeologizmlərdə də öz əksini tapmalıdır.

“Şübhəsiz, kəmiyyət anlayışının, sayların tarixi yalnız riyaziyyatla deyil, dil ilə də qırılmaz surətdə bağlıdır. Təfəkkürün tarixi inkişaf prosesində kəmiyyət anlayışı, o cümlədən saylar getdikcə daha çox mücərrədləşmişdir” (7, 4).

Nəticədə tərkibində say olan kifayət qədər frazeologizm və ya sabit söz birləşmələri yaranmışdır. Dilin inkişaf prosesində yeni saytərkibli sabit söz birləşmələrinin yaranması müşahidə olunur. Dildə işlənən və müasir dövrdə sərbəst söz birləşmələrinə aid edilən bir çox ifadələrdə sabitləşmə prosesi gedir. Təsədüfi deyil ki, R. Xəlilov dildə say tərkibli bəzi ifadələrdən söhbət açır. O göstərir ki, “dilimizdə sayköklü sözlərlə yanaşı, tərkibində say olan ifadələr də vardır ki, bunlar adətən bir sözünün köməyi ilə düzəlir; məs.: bir sıra, bir növ, bu biri, o biri, bir kəs, bir kimsə, birtəhər, bir cürə, birsayaq, birtövr, birtəhər, birsəslə, birağızdan, bir ucdan, bir gün, bir vaxt, bir zaman, bir azdan, bir ara, bir müddət, bir an, bir yan, bir tərəf, bir yerdə, bir daha, bir sözlə və s.” (7, 53). Bu ifadələr sabit söz birləşmələri qrupuna daxil olmasa da, onlar kəmiyyət ifadəsidir, dildə müəyyən qrup yaradır.

Belə birləşmələrlə yanaşı dildə elə saytərkibli söz birləşmələri vardır ki, onlar artıq ya sabitləşmiş, ya da sabitləşmə dövrünün son mərhələsini yaşayır. Məsələn, min bir gecə, min bir xırdavat, min bir oyun kimi birləşmələrdən birincisi dildə artıq sabitləşmişdir. Bu birləşmə başqa dillərdə eyni şəkildə kalka olunaraq işlənir. Lakin min bir xırdavat birləşməsinin tam sabitləşməsini qeyd etmək çətindir. Dilimizdə “başa min (bir) oyun açmaq” kimi işlənən birləşmə də sabitləşmənin son dövrünü yaşayır. Hazırda bazar iqtisadiyyatına keçiddən sonra ingilis dilindən kalka edilmiş “ikinci əl” birləşməsi də sabitləşməkdədir. Sovet dövründə danışıq dilində işlənən “ikinci əl” ifadəsi indi başqa məzmun da daşıyır. Məsələn, “ikinci əl malları”, “ikinci əl malları mağazası” və s.

Ümumiyyətlə, bir dildə sabitləşmiş birləşmənin başqa dil üçün aydın olmaması halları da az deyildir.

“Uzaqdanmı gəlir, o nal səsləri,

Sonuncu atlı da ötüb keçdimi?

Gələn Koroğlum, bilmədim yoxsa,

Yeddi min yeddi yüz yetmiş yeddimi?” (N. Kəsəmənli)

Nüsrət Kəsəmənlinin şeirində işlənmiş “yeddi min yeddi yüz yetmiş yeddi” miqdar sayı Azərbaycan və demək olar ki, türk dillərində sabit söz birləşməsinə çevrilmiş, Koroğlunun dəlilərinin sayını ifadə edir. Danışıq dilində «*filankəsin yeddi min yeddi yüz yetmiş yeddi adamı (dəlisi) var*» ifadəsi sabit söz birləşməsi məqamında istifadə olunur.

Sabitləşmiş saytərkibli söz birləşməsinə aid başqa bir nümunəni nəzərdən keçirək.

“**Dörd il** açılmayıb burda köüllər,

Dörd il Bakımda da yaz olmayıbdır.

Qəhrəman şəhərlər çəkdiqlərindən ,

Bakının çəkdiyi az olmayıbdır!” (N. Kəsəmənli).

“O ilin otları uzun,
Dörd il idi biçən yoxdu,
Uzanmışdı boyları.
O ilin qızları uzun,
Dörd il idi çalınmırdı toyları,
Uzanmışdı, uzanmışdı boyları.
O dörd ili yallara boylanmaqdan
Qoca-qoca qarılar da
Bəlkə boy atmışdılar...(Ramiz Rövşən)

İki müxtəlif müəllifdən gətirilmiş nümunələrdən hər birində “dörd il” birləşməindən istifadə olunmuşdur. Bu saytərkibli söz birləşməsi rus və Azərbaycan şair və nasirlərinin yaradıcılığında kifayət qədər işlənir. Burada “dörd il” II Dünya müharibəsinin davam etdiyi müddəti ifadə edir. Birləşmə artıq sabitləşmişdir. Doğrudur, bu birləşmənin məhz qeyd edilən mənada işlənməsi yalnız kontekst hüdudunda aşkarlanır. “Dörd il” sərbəst birləşmə kimi də istifadə olunur. Qeyd olunan cəhət saytərkibli bəzi sərbəst və sabit birləşmələrin adekvatlığında özünü göstərir.

Sabit söz birləşmələrinin yaranmasında istifadə olunan saylar öz işlənmə tezliklərinə görə bir-birindən fərqlənir. Bir, iki, üç, dörd, beş, yeddi, səkkiz, doqquz, qırx, əlli, yetmiş, doxsan doqquz, yüz, min, çoxsayları sayları sabit söz birləşmələrinin tərkibində daha çox qeydə alınır. Eyni cəhət başqa dillərdə də özünü göstərir. Məsələn, german dillərində doqquz sayı sabit birləşmələr tərkibində daha məhsuldardır.

Dildə müqayisə məqsədi ilə birləşmələr komparativ frazeologizmlər adlandırılır. Bədii ədəbiyyat və danışq dilində frazeologizmlərdən geniş istifadə olunur. Komparativ frazeologizmlər bir sıra müqayisə adatları ilə işlənir. Azərbaycan dilində komparativ frazeologizmlər xüsusi struktura malikdir. Dilə məxsus komparativ frazeologizmlər ümumi səciyyə daşıyır. Nitq frazeologizmləri (fərdi, poetik komparativ frazeologizmlər) ünsiyyət prosesində, danışq prosesində düzəldilir, nitqə hazır şəkildə daxil edilmir. Dilə məxsus müqayisə tərkibləri isə hər dəfə yenidən düzəlməyib, sabit birləşmələr kimi nitqə hazır şəkildə daxil edilir.

Hər bir dildə müvafiq dilxarici və dildaxili faktorlar ilə əlaqədar çox səciyyəvi komparativ frazeologizmlər vardır. Məsələn, “tülkül kimi ötəmək” tərkibi Azərbaycan dilində səlis, rəvan nitqi səciyyəviyəndir, rus dilində “tutuquşu kimi təkrarlamaq” öz fikri olmamaq, boşboğazlıq mənasındadır. “Keçi kimi” tərkibi Azərbaycan dilində arıq, balaca, dəcəl qız uşağına, alman dilində qoca, arıq, kifir qadını səciyyəviyəndir. Gözəlin boyunu səciyyəviyəndirmək üçün Azərbaycan dilində sərv (sərv kimi), alman dilində küknar (küknar kimi), rus dilində qovaq (qovaq kimi) ağacların adlarından istifadə olunur. Qeyd edilən cəhət saytərkibli frazeoloji birləşmələrdə də özünü göstərir. Azərbaycan dilində olduğu kimi ingilis dilində də komparativ sabit birləşmələr müxtəlif vasitələrin (sözünü, bağlayıcı, köməkçi, yellər və s.) köməyi ilə düzəldilir. Məsələn: As...as bağlayıcılarının iştirakı ilə: As plain as two and two makes four; As like as two peas-iki noxud kimi. Azərbaycan dilində eyniliyin müqayisəsi zamanı “alma” sözündən istifadə olunur: Elə bil almanın yarisidir.

Şübhəsiz ki, saytərkibli komparativ frazeologizmlərin struktur tərkibində müqayisə aparmaq və ya müqayisəni reallaşdırmaq üçün əlavə vasitələrdən istifadə edilir. Bu vasitələr hər bir dil üçün fərqlidir. Nəticədə saytərkibli müqayisə frazeologizmlərinin struktur baxımdan təsnifində fərqli cəhət meydana çıxır. Bütün bu cəhətlər onların təsnifinə başqa şəkildə yanaşma tələbini ortaya atır.

Bu da onu göstərir ki, ingilis və Azərbaycan dillərində saylar sabit söz birləşmələrinin tərkibində müxtəlif vəziyyətdə və müxtəlif məhsuldarlıqla istifadə olunur. Saytərkibli sabit söz birləşmələri tərkibdə neçə sayın işlənməsinə görə də təsnif olunur. Bu baxımdan tərkibində say olan sabit söz birləşmələrini aşağıdakı iki qrupa ayırmaq olar:

1. Tərkibində yalnız bir say olan sabit söz birləşmələri.
2. Tərkibində iki və daha artıq say olan sabit söz birləşmələri.

E.Tağıyeva müasir Azərbaycan dilində “bir” sayının söz yaradıcılığında rolundan bəhs edən namizədlük dissertasiyasında bu sayın iştirakı ilə yaranan sabit söz birləşmələrini də nəzərdən keçirmişdir. Müəllif frazeoloji birləşmədə neçə sayın işlənməsi ilə bağlı təsnif vermişdir. O göstərir ki, «ikiqat sayların iştirak etdiyi bəzi frazeologizmlər də vardır ki, onlarda əvvəl başqa say, sonra isə «bir» sayı işlənir. Başqa sayla əlaqələndiyindən bu ifadələrdə «bir» digər mənələrdə yox, məhz say funksiyasında çıxış edir. Onu da qeyd edək ki, belə frazeologizmlər dilimizdə azlıq təşkil edir. Bu saylar içərisində isə “iki” sayı üstündür: “iki qoçun başı bir qazanda qaynamaz”, “iki ayağını bir başmağa dirəmək” (taxmaq), “iki dünya bir olsa da”, “iki könül bir olmaq”, “iki can, bir qəlb”, “iki cüt, bir tək”, “iki bədəndə bir ürək olmaq”, “iki quşu bir güllə ilə vurmaq”, “iki gözdən qalmaq”, “iki gözdən bir tük çəkmək”, “iki gözünü bir deşikdən çıxarmaq”, “beş mənzili bir eləmək”, “yeddi arxın suyunu bir arxa calamaq” frazeologizmlərini belələrinə misal gətirmək olar” (8, 95).

Beləliklə, aydın olur ki, saytərkibli söz birləşmələri müxtəlif aspektlərdən təsnif oluna bilər. Bu, təsnifat meyarının seçilməsindən asılıdır. Təhlil və tədqiqat göstərir ki, saytərkibli söz birləşmələrinin araşdırılması zamanı mümkün təsnifatların hər biri nəzərə alınmalıdır. Çünki hər bir təsnifat saytərkibli söz birləşmələrinin müəyyən xüsusiyyətlərini açmaq üçün əhəmiyyətli rol oynayır.

ƏDƏBİYYAT

1. Prokopoviç N.N. Voprosi sintaksisa russkoqo əzika. Moskva, Vişşə şkola, 1974, 350 s.

2. Raspopov İ.P. Stroenie prostoqo predlojenia v sovremennom ruskkom əzike. Moskva, Prosvehenie, 1970
3. Djandar B.M. Slovosocetanie v russskom, anqliyskom i adiqeyskom əzikaх// Materialı mejdunarodnoy nauçnoy konferentıii. Maykop, İzd-vo AQU, 2003. -s. 82-88
4. Seyidov Y. Azərbaycan ədəbi dilində söz birləşmələri. Bakı, Maarif, 1966.
5. Hüseynzadə M. Müasir Azərbaycan dili. Bakı: Maarif, 1973.
6. Kazimov Q.Ş. Müasir Azərbaycan dili. Bakı: Ünsiyyət, 2000.
7. Xəlilov R. Saylar. Bakı: Azərneşr, 1978
8. Tağıyeva E.İ. Müasir Azərbaycan dilində «bir» «sayının söz yaradıcılığında rolu: Filol. ...fəl. dokt. dissertasiyası. Bakı, 2013, 144s.
9. Xəlilov R. Say // Müasir Azərbaycan dili. II c. Bakı: Elm, 1980

Key words: numeral. Numeral-rooted word, numeral constituted word combinations, fixed word combination, independent word combination

Ключевые слова: числительное, фразеология, словосочетание, классификация, особенность

About the classification of numeral-rooted word combinations

Summary

In the presented article the features of numeral-rooted word combinations are investigated. The problems of classification on different aspects of word combinations are studied. The analyses show that the general classification principles of word combinations are coincided with numeral-rooted word combinations as well.

О классификации числительно-составляющих словосочетаний

Резюме

В представленной статье рассматриваются особенности числительно-составляющих словосочетаний. Изучается вопросы классификации словосочетаний по различным параметрам. Анализ показывает, что общие принципы классификации словосочетаний оправдывают себя и по отношению числительно-составляющих словосочетаний. Наряду с этим, обнаруживается возможность выбора специфических мерок для классификации числительно-составляющих словосочетаний.

Rəyçi: dos. A.Q.Abbasov